

Kocatepe İslami İlimler Dergisi

Journal of Kocatepe Islamic Sciences

e-ISSN: 2757-8399

cilt/volume: 7 • sayı/issue 2 • (Aralık/December): 465-485

Özgüven ve Tanrı Algısının Dinî Başa Çıkma Tarzına Etkisi (Yapısal Eşitlik Modellemesi)

The Effect of Self-Confidence and God Perception on Religious Coping Style (Structural Equation Modeling)

Yeliz AKKAYA TÜRKOL

Öğr. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO
Lecturer, Dr., Hitit University, Vocational School of Health Services
Çorum/Türkiye

✉ yelizakkayaturkol@hitit.edu.tr orcid.org/0000-0003-1055-1562

Muammer CENGİL

Prof. Dr., Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Anabilim Dalı
Prof. Dr., Hitit University, Faculty of Theology
Çorum/Türkiye

✉ muammercengil@hitit.edu.tr orcid.org/0000-0002-5449-5251

Makale Bilgisi / Article Information

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 29.07.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 22.10.2024

Yayın Tarihi / Published: 15.12.2024

Atıf: Akkaya Türkol, Yeliz – Cengil, Muammer. “Özgüven ve Tanrı Algısının Dinî Başa Çıkma Tarzına Etkisi (Yapısal Eşitlik Modellemesi)”. *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 7/2 (Aralık 2024), 465-485. <https://doi.org/10.52637/kiid.1524322>

Cite as: Akkaya Türkol, Yeliz – Cengil, Muammer. “The Effect of Self-Confidence and God Perception on Religious Coping Style (Structural Equation Modeling)”. *Journal of Kocatepe Islamic Sciences* 7/2 (December 2024), 465-485. <https://doi.org/10.52637/kiid.1524322>

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayıncı/Publisher: Afyon Kocatepe University • <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kiid> • kiid@aku.edu.tr

© Yeliz AKKAYA TÜRKOL – Muammer CENGİL | Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 (CC BY-NC) International License

Özgüven ve Tanrı Algısının Dinî Başa Çıkma Tarzına Etkisi (Yapısal Eşitlik Modellemesi)*

Öz

Stresin etkilerini azaltmak için yapılan girişimler “Başa Çıkma” olarak isimlendirilmektedir. Farmakoterapi ve psikoterapiden öte kişinin kendi potansiyelini kullanarak stresten kurtulması riski olmayan bir çözüm yoludur. Bireyin stresten kurtulma mücadelesini dinî inancına göre şekillendirmesi Kenneth Pargament tarafından “Dinî Başa Çıkma” olarak adlandırılmıştır. Dinî başa çıkma kişinin dinî ve manevi yönünden güç almasını içeren “Olumlu Dinî Başa Çıkma”, dinî ve manevi öğeleri olumsuz kullanmayı içeren “Olumsuz Dinî Başa Çıkma” olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu çalışmanın amacı ise literatürde eksikliği fark edilen, bireyin stres ile başa çıkabileceğine dair kendine olan inancını belirten özgüven düzeyi ile kişinin sevgi yönelimli ya da korku yönelimli Tanrı algısına sahip oluşunun dinî başa çıkma tarzlarına etkisini incelemektir. Hitit Üniversitesi merkez yerleşkesinde eğitim gören 363 son sınıf öğrenci üzerinde anket uygulaması yapılmıştır. Ölçme aracı olarak Akın (2007) tarafından uyarlanması yapılan “Öz-Güven Ölçeği”, Güler (1997) tarafından geliştirilen “Tanrı Algısı Ölçeği” ile Ekşi ve Sayın (2016) tarafından Türkçeye uyarlanan “Dinî Başa Çıkma Ölçeği” kullanılmıştır. İstatistik analizlerden ise “Yapısal Eşitlik Modellemesi” ve “Yol Analizi” uygulanmıştır. Sonuç olarak genel Tanrı algısı olumlu dinî başa çıkma üzerinde pozitif yönde etki ederken olumsuz dinî başa çıkma üzerinde negatif yönde etkili olmuştur. Özgüvenin olumlu dinî başa çıkma üzerinde pozitif etkisi bulunurken olumsuz dinî başa çıkma üzerinde anlamlı bir etkisi olmamıştır. Sevgi yönelimli Tanrı algısı; olumlu dinî başa çıkmaya anlamlı düzeyde güçlü ve pozitif etkide bulunurken olumsuz dinî başa çıkmaya anlamlı etkide bulunmamaktadır. Korku yönelimli Tanrı algısı; olumlu dinî başa çıkmaya orta düzey pozitif etkide bulunurken olumsuz dinî başa çıkmaya da orta düzey negatif etkide bulunmaktadır. Bu sonuçlar ise cezalandıran, korku kaynağı Tanrı algısına sahip bireylerin olumsuz dinî başa çıkma stratejilerinden uzaklaştıklarını ve daha fazla din ve maneviyattan güç aldıklarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Dinî Başa Çıkma, Özgüven, Tanrı Algısı, Yapısal Eşitlik Modellemesi.

The Effect of Self-Confidence and God Perception on Religious Coping Style (Structural Equation Modeling)**

Abstract

Coping is defined as the attempts to reduce the effects of stress. Getting rid of stress “Coping” is defined as the attempts to reduce the effects of stress. Getting rid of stress by using one's own potential, beyond pharmacotherapy and psychotherapy, is a solution without risk. “Religious Coping”, defined by Kenneth Pargament, is shaping the individual's struggle to get rid of stress according to his/her religious beliefs. Religious coping is divided into two as “Positive Religious Coping” which involves taking strength from one's religious and spiritual aspects and “Negative Religious Coping” which is distancing from religious and spiritual elements. The aim of this study is to examine the effect of an individual's level of self-confidence—defined as the belief in one's ability to cope with stress—and their perception of God as love-oriented or fear-oriented on their religious coping styles, an area that has been identified as underexplored in the literature. For this purpose, a survey was conducted on 363 senior students studying at the central campus of Hitit University. The measurement

* Bu makale 2024 yılında tamamladığımız “Üniversite Öğrencilerinin Özgüven Düzeylerinin ve Tanrı Algılarının Dini Başa Çıkma Tarzlarına Etkisi” başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır. Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Kurul'unun 09/12/2022 tarih ve 2022/323 sayılı onayı ile Etik Kurul İzni alınmıştır.

** This article is based on the doctoral dissertation titled “The Effect of University Students' Self-Confidence Levels and God Perceptions on Religious Coping Styles” which we completed in 2024. Ethics Committee Permission was obtained with the approval of Hitit University Non-Interventional Ethics Committee dated 09/12/2022 and numbered 2022/323.

tools used in the study include the Self-Confidence Scale adapted by Akın (2007), the Perception of God Scale developed by Güler (1997), and the Religious Coping Scale adapted into Turkish by Ekşi and Sayın (2016). Statistical analyses were performed using Structural Equation Modeling and Path Analysis. As a result, the findings reveal that an overall positive perception of God has a positive effect on positive religious coping and a negative effect on negative religious coping. Self-confidence has a positive effect on positive religious coping but does not significantly impact negative religious coping. A love-oriented perception of God has a significantly strong and positive impact on positive religious coping but does not have a significant effect on negative religious coping. Meanwhile, a fear-oriented perception of God has a moderate positive impact on positive religious coping and a moderate negative impact on negative religious coping. These findings suggest that individuals with a punitive and fear-based perception of God tend to distance themselves from negative religious coping strategies and derive greater strength from religion and spirituality.

Keywords: Psychology of Religion, Religious Coping, Self-Esteem, Perception of God, Structural Equation Modeling.

Giriş

Kişinin kendisini baskı altında hissetmesi olarak tanımlanan “stres”, bilinen en eski ruhsal sorunlardandır.¹ Stresin varlığı eski olmasına karşın nedeni, süreci, etkisi, çözümü tam olarak anlaşılabilmiş değildir. Stres, kimi zaman kişiyi başarıya taşıırken kimi zaman başarısızlıkların temel sebebidir. Bu durum “iyi stres” ve “kötü stres” olarak anılsa da her iki koşulda da insanı ruhsal ve fiziksel olarak yıpratmaktadır.² Stresten kurtulmak için girişilen her türlü çaba “Başa Çıkma” olarak tanımlanmıştır.³ Stres ile başa çıkmak için farmakoterapi, psikoterapi, fiziksel aktiviteler, nefes egzersizleri, meditasyon, beslenme önerileri, alternatif tıp uygulamaları gibi birçok alanda çözüm önerileri geliştirilmektedir. Bireyin dinî ve manevi görüşleri ruh sağlığına birebir etki ettiğinden stresle başa çıkma din psikolojisinin de çözüm üretmeye çalıştığı konulardandır.⁴

Din Psikolojisi öncülerinden Kenneth Pargament stres karşısında bireyin dinî ve manevi yönelimini “dinî başa çıkma (DBÇ)” olarak isimlendirmiştir. Dinî başa çıkma olumlu ve olumsuz iki tarzda gerçekleşebilmektedir.⁵ Yapılan çalışmalar başarılı bir şekilde stresle başa çıkan bireylerin olumlu dinî başa çıkma stratejilerini kullandıklarını ve olumsuz dinî başa çıkma stratejisinin ise stresle başa çıkma sürecini zorlaştırdığını göstermektedir.⁶ Stresi yönetebilmek için dinî başa çıkma tarzlarına etki eden faktörleri incelemek gerekir.

Yapılan çalışmalar neticesinde stresin önceden tahmin edilmesi, stres faktörü üzerinde bireyin kontrol hissi, sosyal destek mekanizmaları ile kendine dair baş edebilme konusunda yeterlilik hissi stres yoğunluğunu belirlemektedir.⁷ Kişinin yaşı, cinsiyeti, sosyo-ekonomik düzeyi, sosyal destek mekanizması ile bilişsel, duygusal ve fiziksel sağlığının yanı sıra dinî inancı ile maneviyatı stresle başa çıkma becerisini etkilemektedir.⁸

¹ Acar Baltaş - Zuhul Baltaş, *Stres ve Başa Çıkma Yolları* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002), 13-19.

² Charles G. Morris, *Psikolojiyi Anlamak*. çev. Belgin Ayvaşık ve Melike Sayıl (Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 2002), 492-493.

³ Richard S. Lazarus, “From Psychological Stress To The Emotion”, *Annual Review Psychology* 44 (1993), 8-10.

⁴ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017), 87-92.

⁵ Kenneth I. Pargament vd., “God help me (I): Religious Coping Efforts as Predictors of the Outcomes to Significant Negative Life Events”, *American Journal of Community Psychology* 18/6 (1990), 814-820.

⁶ Kenneth I. Pargament, “Religious Coping Methods As Predictors Of Psychological, Physical And Spiritual Out Comes Among Medically Ill Elderly Patients: A Two-Year Long İtudinal Study”, *Journal of Health Psychology* 9/6 (2004), 728.

⁷ Mehmet Palancı, *Algılanan Kontrol Düzeyine Bağlı Olarak Farklılaşan Stresle Başa Çıkma Davranışları* (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000), 480-490.

⁸ Şükran Çevik Demir, *Ergenlerde Benlik Saygısı ve Dini Başa Çıkma* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 205-212; İlhan Topuz, *Dini Gelişim Seviyeleri ile Dini Başa Çıkma Tutumları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003), 156-158.

Din ve maneviyat, bireyin hayata farklı bir gözlük ile bakmasına etki eden faktörlerdendir. Stres kaynağını anlamlandırma, başa çıkma davranışları, stresin sonucunun kabullenilmesi ve yaşanan tüm sürecin değerlendirilmesine din ve maneviyat etki ederek yorum farkı oluşturabilmektedir.⁹ Dinî başa çıkma ilk olarak stres kaynağını anlamlandırmayı şekillendirir. İkinci olarak Allah'tan yardım dileyerek stres verici unsura karşı kontrol hissi uyandırmaktadır. Üçüncüsü her şeye gücü yeten Allah'ın varlığına dair inanç sonucunda başarılı olacağına dair güven duygusu aşılır. Dördüncü olarak sosyalleşmeyi ve dayanışmayı beraberinde getirir. Beşinci olarak ise stres sürecinin sonunda kişinin hayatı sorgulamasına ve önem sırasının değişmesine etki ederek daha sağlıklı yaşama fırsat sunar.¹⁰ Din ve maneviyat öğretileri ile beraber kişinin yoğun stres altına girmesine karşı korucuyu görevdedir.¹¹ Ayrıca diğer tüm başa çıkma teknikleri ile dinî başa çıkma stratejilerinin birlikte kullanımı ek bir fayda sunmaktadır.¹² Pargament, dinî başa çıkmanın işlevlerini sıralarken bireyin dindarlık oranı kadar dinî başa çıkma işlevlerinden faydalanabileceğini de belirtmiştir.¹³

İnsanın manevi yönünün ruh sağlığını korumadaki işlevi ile tedavi aşamasındaki faydası hem dünya hem ülke literatüründe yer alan çalışmalarda tespit edilmiştir.¹⁴ Stresli bir durum karşısında inançlı bir bireyin hem kendi potansiyeli ile başa çıkmaya çalışacağı hem de inandığı Tanrı'dan beklenti içerisinde gireceği düşünülmektedir. Bu durumda ise kişinin kendi başına stresle başa çıkabileceğine dair inancını anlatan özgüveni ile var olan Tanrı algısının (TA) sevgi yönelimli ya da korku yönelimli olmasının dinî başa çıkma tarzına etki edeceği düşünülmektedir. Bu çalışma bireylerin özgüven düzeylerinin ve Tanrı algılarının dinî başa çıkma tarzlarına etkisini incelemektedir.

Özgüven (ÖG); özsaygı, öz yeterlilik keskin hatlarla anlamsal ayırım söz konusu değildir. Bu kavramlar birçok çalışmada benzer olarak ele alınmıştır. Bu çalışma da ise özgüven bireyin kendisine ait stresle başa çıkabileceğine dair duygu, düşünce ve davranışların tümü olarak ele alınmıştır.¹⁵ Yapılan literatür incelemesi neticesinde çalışmalar özgüvene birincil etki eden faktörün aile olduğunu gösterir. Aile dünyayı çocuğa tanıtırken çocuğa kendisini de tanıtmaktadır.¹⁶ Bir diğer özgüvene etki eden faktörler özellikle ergenlik döneminde öne çıkan fiziksel özellikler ve akademik başarıdır.¹⁷ Arkadaş ortamı, psikolojik dayanıklılık, anlamsızlık duygusu, liderlik özelliği, mükemmeliyetçilik özgüvene etki ettiği bilinen çevre ve diğer faktörlerdendir.¹⁸ Üniversite öğrencilerinde gençlik liderlik özelliklerinin, müzik ya da sporla uğraşmanın özgüvene etki ettiği bilinmektedir.¹⁹

⁹ Kenneth I. Pargament, "Tanrı bana yardım et" Din Psikolojisi Açısından Başa Çıkmanın Teorik Çatısına Doğru", çev. Ahmet Albayrak, *Tabula Rasa* 9 (2003), 207-215.

¹⁰ Kenneth I. Pargament, *The Psychology of Religion and Coping* (New York: Guilford Press, 1997), 226-258.

¹¹ Pargament and etc. "God help me (I): Religious Coping Efforts as Predictors of the Outcomes to Significant Negative Life Events", *American Journal of Community Psychology* 18 (1990), 814-820.

¹² Pargament, "Tanrı bana yardım et", 225-226.

¹³ Kenneth I. Pargament, "Acı ve Tatlı: Dindarlığın Bedelleri Üzerine Bir Değerlendirme", çev. Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (2005), 303-306.

¹⁴ Yung Y. Chen - Harold G. Koenig, "Traumatic Stress and Religion Is There a Relationship? A Review of Empirical Findings", *Journal of Religion and Health* 45/ 3 (2006), 379-381; Anthony N. Fabricatore vd. "Stress, Religion and Mental Health: Religious Coping in Mediating and Moderating Roles", *The International Journal for the Psychology of Religion* 14/2 (2004), 100-108; Erkan Kavas, "Dini Tutum - Stresle Başa Çıkma İlişkisi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 37 (2013), 165.

¹⁵ Peter Lauster, *Kendine Güven* (Ankara: Doruk Yayınları, 2000), 160-168.

¹⁶ Yasin Aslan, *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Affedicilik Özelliği ile Özgüven Düzeyleri Arasındaki* (İstanbul: Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 109-111; Muhammed Tosun, *Din Görevlerinde Olumsuz Değerlendirilme Korkusu, Özgüven İlişkisi -Afyon Karahisar Örneği* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 90-93.

¹⁷ Necla Acun Kapıkıran, "İdeal ve Gerçek Benlik Kavramı Ölçeğinin Güvenirliği ve Geçerliliği", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 16/16 (2004), 14-15; Haluk Yavuzer, *Ana Baba ve Çocuk* (İstanbul: Evrim Matbaa, 1988), 25-26.

¹⁸ Zeynep Akkuş, *Ergenlerde Psikolojik Dayanıklılığın Özgüven ve Anne Baba Tutumları ile İlişkisi* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 74-48; Barış Erpalabıyık, *Üniversite*

Tanrı algısı ise Tanrı tasavvuru, Tanrı tahayyülü, Tanrı imgesi, Tanrı imajı vb. terimler yerine de kullanılabilir. Bu çalışmada Tanrı algısı; Tanrı'nın zihinde canlandırılması olarak ele alınmıştır.²⁰ Tanrı algısının nasıl oluştuğunu açıklamaya çalışan birçok ekol bulunmaktadır. Bu çalışmada Tanrı Algısı Ölçeğini geliştiren Güler'in belirttiği üzere hoşgörülü, merhametli, bağışlayan Tanrı algısı bireyin sevgi yönelimli Tanrı algısını; suçlayıcı, ceza veren, acımasız Tanrı algısı ise bireyin korku yönelimli Tanrı algısını ifade etmektedir.²¹

Ele alınan bu araştırma ile birebir aynı konuda herhangi bir çalışma mevcut olmasa da benzer nitelikte çalışmalar mevcuttur. Ceylan'ın 2018 yılında yaptığı çalışmada; dinî başa çıkma ile Tanrı algısı, ölümlülük bilinci, ölüm kaygısı, psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Sonuçta ise; sevgi yönelimli Tanrı algısı ile olumlu dinî başa çıkma arasında pozitif ilişkinin bulunduğu, korku yönelimli Tanrı algısının ise olumsuz dinî başa çıkma ile negatif ilişkide olduğu tespit edilmiştir.²²

Dinî başa çıkmayı tanımlayan Pargament, özgüven ile benzer manalarda kullanılan özsaygı ile dinî başa çıkmanın ilişkili olduğunu belirtmiştir. Pargament, dinî başa çıkmayı uygularken insanların üç eğilimde bulunduğunu anlatır. İlki kişisel yönelimli eğilimde bireylerin stres ile birebir başa çıkmaya çalıştıklarını, Tanrıya herhangi bir olumlu ya da olumsuz yönelimlerinin olmadığını açıklamıştır. İkinci olarak işbirlikçi eğilimde kişilerin stres kaynağı karşısında Tanrı ile işbirliği yaparak çözmeye çalıştıklarını ve erteleyen/kararı karşıya bırakan eğilimde ise kişinin stres ile başa çıkmak için çaba göstermediğini Tanrıya havale ettiğini, zamana bıraktığını belirtmiştir. Pargament'in iddiasına göre yüksek özsaygı ve yüksek kontrol isteği bireyi kişisel yönelimli dini başa çıkma tarzına yönlendirmektedir. Ayrıca yüksek özsaygı ve yüksek kontrol isteğinin yanı sıra Tanrı ile etkin iletişim çabası bireyi işbirlikçi dini başa çıkma tarzına itmektedir. Düşük özsaygı ve düşük kontrol hissi, ise kişiyi kararı karşıya bırakan/erteleyici dinî başa çıkma tarzına yönlendirmektedir.²³ Yurt dışında yapılan çalışmalarda stres oranını özgüveninin belirlediğini açıklayan birçok çalışma mevcuttur.²⁴ Özsaygının artması ile algılanan stres düzeyinin düştüğü, öz yeterlilik algısının aracılık rolünün bulunduğu görülmüştür.²⁵ Ülkemizde de yapılan çalışmalarda özsaygının yükselmesinin stresi düşürdüğü, aralarında orta düzey negatif ilişkinin var olduğu ayrıca dinî tutum, inanç, namaz, oruç ve diğer ibadetlerin bireylerin özgüven düzeyini yükselttiği

Öğrencilerinin Gençlik Liderlik Özellikleri ile Benlik Saygısı ve Özgüven Algıları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi (Siirt: Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 76-79; Aysel Ceylan, *Ergenlerde Mükemmeliyetçi Benlik Sunumunun Özgüven ile İlişkisi* (İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 99-102; İlkay Kasatura, *Özgüven ve Kişilik* (İstanbul: Evrim Yayınları, 1998), 10-20.

¹⁹ Barış Erpalabıyık - Veysel Okçu, "Üniversite Öğrencilerinin Gençlik Liderlik Özellikleri ile Benlik Saygısı ve Özgüven Algıları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi", *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences* 5/15 (2019), 228-229; Feride Yazar vd., "Üniversite Öğrencilerinde Fiziksel Aktivite Düzeyinin Akademik Öz-Yeterlilik, Anksiyete ve Stres Üzerine Etkisinin İncelenmesi", *Pamukkale Medical Journal* 14/3(2021), 548-550; Emre Üstün, "Müzik Eğitimi Alan Üniversite Öğrencilerinin Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeyleri, Genel Öz Yeterlilik ve Stres Kontrolü Becerileri Üzerine Bir Durum Çalışması", *Journal of Human Science* 13/2 (2016), 3529-3530.

²⁰ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Çamlıca Yayınevi, 1994), 97-100.

²¹ Özlem Güler, "Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2007), 124-125.

²² Ummuhan Esra Ceylan, *Ölümlülük Bilincinin Dini Başa Çıkma, Tanrı Algısı, Ölüm Kaygısı ve Psikolojik İyi Olma İle İlişkisi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 186-190.

²³ Pargament, *Acı ve Tatlı: Dindarlığın Bedelleri Üzerine Bir Değerlendirme*, 303-306.

²⁴ Hyun S. Choi vd., "A Study on the Impact of Stressan Self-Confidence in Job-Seeking hrought Structural Equation Modelling", *Journal of The Korean Data and Information Science Society* 22/2 (2011), 313-322; Paul Freeman - Tim Rees, "Perceived Social Support from Team - Mates: Direct and Stress-Buffering effects on Self Confidence", *European Journal of the Sport Science* 10/1 (2010), 59-67.

²⁵ Smith J. Carter, "Stress and Self- Esteem in Adolescence Predict Physical Activity and Sedentary Behavior in Adulthood", *Mental Health and Physical Activity* 14 (2018), 90-97; Syeda Zahra - Sumbal Rosheen, "Perceived Stress and Self Esteem: Mediating Role of Self Efficacy Among IELTS Test Takers Abstract", *FWU Journal of Social Science* 16/1 (2022), 122-134.

görülmüştür.²⁶ Benlik saygısı arttığında olumlu dinî başa çıkmanın arttığı ve olumsuz dinî başa çıkmanın düştüğü tespit edilen diğer bilgilerdendir.²⁷

Özgüven ve Tanrı algısı ise hem dünyada hem ülkemizde incelenen bir diğer konudur. Greenway ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada Tanrı'yı koruyucu olarak niteleyen bireylerin özgüvenlerinin yüksek olduğu, Tanrı'yı korkulan figür olarak tanımlayan insanların ise daha olumsuz kişilik özelliklerine sahip olduklarını tespit etmişlerdir.²⁸ Ailede din eğitimi almanın sevgi yönelimli Tanrı algısını aşıladığını belirten Hakbilen Sarı; Covid 19'a yakalanma stres düzeyi üzerine çalışmıştır. Stres düzeyi arttıkça korku yönelimli Tanrı algısının güçlendiğini bunun ise düşük öz yeterlilik hissine sebep olduğunu bu durumun depresyon, hostilité, somatisasyon ve stresi artırdığını belirtmiştir.²⁹

Pargament ve Hahn, Tanrı algısı ile dinî başa çıkmanın ilişkisine değinmiştir. 1986 yılında ele aldıkları çalışma neticesinde insanlar pozitif olayları Tanrı'nın sevgisi, negatif olayları ise Tanrı'nın kızgınlığı olarak nitelendirmişlerdir.³⁰ Dinî başa çıkma ile Tanrı algısı ülkemizde de araştırılan konulardandır. Başar, 2022 yılında gebelik sürecini ele alarak kontrol ve deney grubu üzerinden manevi bakım programının etkinliğini incelemiştir. Sonuçta olumlu dinî başa çıkma oranı yükseldiğinde sevgi yönelimli Tanrı algısı skoru yükselmiş ve lohusalık depresyonu oranı düşmüştür.³¹ Hacikeleşoğlu'nun 2023 yılında yaptığı çalışmada; pozitif şemalar ile aralarındaki ilişki incelenmiş olup neticede pozitif şema düzeyi, sevgi yönelimli Tanrı algısı ile olumlu dinî başa çıkma arasında anlamlı ilişki bulunurken yine pozitif şema ile korku yönelimli Tanrı algısı ve olumsuz dinî başa çıkma arasında anlamlı ilişkiye rastlanılmamıştır.³² 2007 yılında Tanrı Algısı Ölçeği'ni geliştiren Güler, bu ölçeğin kullanıldığı 55 çalışmayı ele alarak analiz etmiştir. Neticede ise olumlu dinî başa çıkma arttığında insanlarda var olan Tanrı algısı düzeyinin arttığını belirtmiştir.³³

Stres konusunun öncüsü Lazarus'a göre başa çıkma sürecinde bireyin üç olguya karşı yönelimi, stresle başa çıkmanın başarısına etki etmektedir. İlki kişinin kendini ve başkalarını suçlaması, ikincisi ise kendine ve başkalarına dair güven duygusudur. Bir diğer önemli husus ise kişinin stres ile başa çıkma sürecinin sonucuna dair beklentisidir.³⁴ Kimi insan stres faktörünü "hayra" yorup başa çıkma sürecine (Allah'a yakarma, dua etme, hayra yorma, Allah'a yakınlaşma, dönüşüm ve istikamet arayışı) dinî ritüelleri de eklerken, kimi insan yaşadığı stresi "şerre" yorup (cezalandıran Tanrı'ya karşı suçlama, kişiler arası manevi hoşnutsuzluk, uğursuz dünya algısı) İlah'tan ve dinden uzaklaşmaktadır.³⁵ Olumlu dinî başa çıkmada Allah ile kurulan bağ güçlü iken kişi daha çok Allah'a yönelerek güçlenmekte, olumsuz dinî başa çıkmada ise Allah ile zayıf olan bağ, kişide sorgulama ve suçlama

²⁶ Muhammed Burak Aslantaş, *Sözleşmeli Öğretmenlerin Stres Düzeyleri İle Özgüvenleri Arasındaki İlişki* (Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 37-40. Sema Mutluer, *Özgüvenin Oluşmasında Manevi Değerlerin Rolü* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006) 163-165; Hakan Sarıçam - Metin Güven, "Özgüven ve Dini Tutum", *The Journal of Academic Social Science Studies* 5/7 (2012), 580-586.

²⁷ Çevik Demir, *Ergenlerde Benlik Saygısı ve Dini Başa Çıkma*, 205-212.

²⁸ Philip A. Greenway vd., "Personality Variables, Self-Esteem and Depression and an Individual's Perception of God", *Mental Health, Religion & Culture* 6/1 (2003), 45-58.

²⁹ Şeyda Hakbilen Sarı, *Kovid-19 Pandemisi Sürecinde Psikolojik Sağlık, Tanrı Algısı, Algılanan Stres ve Kovid Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 111.

³⁰ Kenneth I. Pargament - June Hahn, "God and the Just World: Causal and Coping Attributions to God in Health Situations", *Journal for the Scientific Study of Religion* 25/2 (1986), 193-207.

³¹ Serpil Başar, "Gebelik Sürecinde Manevi Bakım: Hastanede Nicel Bir Uygulama", *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 5 (2022), 47-50.

³² Hızır Hacikeleşoğlu, "Pozitif Şemalar ile Tanrı Tasavvuru ve Dini Başa Çıkma Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma", *Hitit İlahiyat Dergisi* 22/1 (2023), 73-75.

³³ Özlem Güler Aydın, "A Systematic Review of the Studies on the God Image in the Sample of Türkiye", *Dini Araştırmalar Dergisi* 26/65 (2023), 535-537.

³⁴ Richard S. Lazarus, "Cognition and Motivation in Emotion", *American Psychologist* 46 (1991), 352-367.

³⁵ Pargament, *The Psychology of Religion and Coping*, 226-228; Pargament, "Acı ve Tatlı: Dindarlığın Bedelleri Üzerine Bir Değerlendirme", 303-306.

davranışını artırmaktadır.³⁶ Bu sebepten olumlu dinî başa çıkma, stres sürecinin anlamlandırılmasına ve kabullenilmesine yardım ederek stresle başa çıkma sürecini başarıya götürmektedir. Olumsuz dinî başa çıkma ise stres sürecine din ve manevi öğeleri olumsuz olarak kullanmayı ek olarak eklediğinden stresle başa çıkmayı başarısızlığa götürmektedir.³⁷ Psikolojik sağlamlığı arttıran etkisi ile olumlu dinî başa çıkma stres düzeyini azaltmaktadır.³⁸ Yine olumlu dinî başa çıkma oranı yükseldiğinde hem algılanan stres düzeyinin hem de gerçek stres düzeyinin düştüğü görülmüştür.³⁹ Dinî tutumla stres ilişkisinin incelendiği çalışmada başa çıkma ve stresin negatif ilişkide bulunduğu tespit edilmiştir.⁴⁰ Ülkemizde de dünya literatürü ile benzer sonuçlar elde edilmiştir. Olumlu dinî başa çıkmanın stresi azalttığı, ruh sağlığına faydalı olduğu bulunmuştur.⁴¹ Bu sebeple çalışmanın asıl konusu; hangi tip bireylerin olumlu dinî başa çıkmayı kullandıkları ve hangi tip bireylerin ise olumsuz dinî başa çıkmaya yöneldiklerini tespit ederek ihtiyacı olan insanların olumlu dinî başa çıkma stratejisine yönlendirilmesi gerektiğini bulabilmektir.

Pargament, olumlu ve olumsuz dinî başa çıkma tarzlarını açıkladıktan sonra stratejiler üzerine çeşitli çalışmalar yapmıştır. Pargament; Tanrı algısına göre bireyin kişisel yönelimli dinî başa çıkma stratejisini, işbirlikçi dinî başa çıkma stratejisini ya da erteleyici/kararı karşıya bırakan dinî başa çıkma stratejisini kullanacağını belirtmiştir.⁴² Yine özgüven düzeyinin ve kişinin stres sürecini kontrol etme çabasına göre bu stratejilerin değiştiğini belirtmiştir.⁴³ Görüldüğü gibi dinî başa çıkma konusunun öncüsü olan Pargament, Tanrı algısının ve özgüven düzeyinin dinî başa çıkma stratejilerine etki ettiğini düşünmüştür. Ancak incelendiğinde bu tespitin aralarında zaman farkı bulunan iki farklı çalışmada açıklandığı görülmektedir. Bu çalışma haricinde hem dünya hem ülke literatüründe bireylerin özgüven düzeylerinin ve Tanrı algılarının dinî başa çıkma tarzlarına etkisini aynı zamanda tek bir örneklem üzerinde ele alan başka çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışma aynı zamanda dinî başa çıkma, Tanrı algısı ve özgüven konularında yapılan birçok çalışmanın yorumlanması için veri oluşturmaktadır.

1. Yöntem

1.1. Araştırma Modeli

Kavramsal çerçeve, literatür taraması yapılarak düzenlenmiştir. Anket çalışması neticesinde elde edilen verilerin istatistik analizinde nitel çalışma yapılmıştır. Çalışmada etki ölçümü yapılacaktır. Regresyon analizinin normal dağılmayan verilerde kullanılmaması nedeni ile Yapısal Eşitlik Modellemesi kullanılarak özgüven düzeyinin ve Tanrı algısının dinî başa çıkma tarzlarına etkisine bakılmıştır.⁴⁴ Hipotezler ise aşağıda belirtilmiştir:

1- Yüksek özgüven olumsuz dinî başa çıkmaya negatif yönde etki eder.

³⁶ Kenneth I. Pargament -Curtis R. Brant, *Religion and Coping. In Handbook of Religion and Mental Health*, Ed. H. G. Koenig (San Diego: Academic Press, 1998), 1000-1169.

³⁷ Pargament, "Religious Coping Methods As Predictors Of Psychological, Physical And Spiritual Out Comes Among Medically Ill Elderly Patients: A Two-Year Long İtudinal Study", 728.

³⁸ Fayez Azez Mahamid - Dana Bdier, " The Association Between Positive Religious Coping Perceived Stress and Depressive Symptoms Durig The Spread of Coronavirus (Covid-19) Among a Sample of Adults in Palestine: Across Sectional Study", *Journal of Religion and Health* 60/1 (2021), 47-49.

³⁹ Younkyung Lee, "The Relationship of Spiritual Well- Being and İnvolvement With Depression and Perceived Stress in Korean Nursing Students", *Global Journal Of Health Science* 6/4 (2014), 174-176.

⁴⁰ Fabricatore vd., "Stress, Religion and Mental Health: Religious Coping in Mediating and Moderating Roles". 100-108; Kavas, "Dini Tutum - Stresle Başa Çıkma İlişkisi", 165.

⁴¹ Ali Ayten, *Tanrı'ya Sığınmak-Dini Başa Çıkma Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2021), 128-135; Muharrem Bilal Çolak, *İşsizlik, Stres ve Dini Başa Çıkma* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 193-198; Naci Kula, "Deprem ve Dini Başa Çıkma", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1(2002), 254-255; Nimet Ferah, "Boşanma Sürecindeki Bireylerde Depresyon, Anksiyete, Stres ve Dini Başa Çıkma Arasındaki İlişki", *Bilimname* 37 (2019), 399.

⁴² Pargament, *The Psychology of Religion and Coping*, 226-258; Pargament and Brant, *Religion and Coping. In Handbook of Religion and Mental Health*, 1000-1169.

⁴³ Pargament, "Acı ve Tatlı: Dindarlığın Bedelleri Üzerine Bir Değerlendirme", 303-306.

⁴⁴ Kazım Özdamar, *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Eskişehir: Nisan Kitapevi, 2017), 159-160.

- 2- Yüksek özgüven olumlu dinî başa çıkmaya pozitif yönde etki eder.
- 3-Tanrı algısı olumsuz dinî başa çıkmaya negatif yönde etki eder.
- 4- Tanrı algısı olumlu dinî başa çıkmaya pozitif yönde etki eder.
- 5- Sevgi yönelimli Tanrı algısı olumsuz dinî başa çıkmaya negatif yönde etki eder.
- 6- Sevgi yönelimli Tanrı algısı olumlu dinî başa çıkmaya pozitif yönde etki eder.
- 7- Korku yönelimli Tanrı algısı olumsuz dinî başa çıkmaya pozitif yönde etki eder.
- 8- Korku yönelimli Tanrı algısı olumlu dinî başa çıkmaya negatif yönde etki eder.

1.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın amacı; stres koşullarının görece sabit tutulduğu durumda özgüvene ve Tanrı algısının dinî başa çıkma tarzlarına etkisine bakmaktır. Bu sebeple benzer stres faktörlerine maruz kalan Hitit Üniversitesi'nin Çorum merkez yerleşkede eğitim gören son sınıf öğrencileri evren olarak belirlenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda 2022-2023 eğitim öğretim yılında Hitit Üniversitesinin 19.675 öğrencisi bulunduğu, %95 güven aralığına göre 359 öğrenciye anket uygulanması gerekmektedir. Çorum merkezde 11 eğitim birimi bulunduğundan her bir eğitim biriminden 33 öğrencinin gönüllü katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada toplam $33 \times 11 = 363$ öğrencinin verisi kullanılmıştır. Araştırmaya katılan 363 öğrencinin 235 'i kadın (%64,7), 128'i (%35,3) erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

1.3. Veri Toplama Teknikleri

Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Kurul'unun 09/12/2022 tarihindeki 2022/323 Sayılı onayından sonra 2023 bahar döneminde Elektronik Form (e-form) anket uygulaması yapılmıştır. Bir anket yaklaşık 20-25 dakika sürmektedir. Anketin ilk sorusunda araştırmaya "devam etmek istiyorum" ve "devam etmek istemiyorum" şıkları sunulmuş ve gönüllü katılım sağlanmıştır.

1.4. Ölçme Araçları

1.4.1. Tanrı Algısı Ölçeği

Tanrı Algısı Ölçeği, 2007 yılında Güler tarafından geliştirilmiştir. Ölçek; cezalandıran, affetmeyen, uzak, korkutucu Tanrı algısını ifade eden "Korku Yönelimli Tanrı Algısı" ile affeden, şefkatli, çok seven, güvenilir Tanrı algısını anlatan "Sevgi Yönelimli Tanrı Algısı" temel iki alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçek aynı zamanda içeriğine göre olumlu Tanrı algısını gösteren "Seven Tanrı", "Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular" ve olumsuz Tanrı algısını gösteren "Uzak/Umursamaz Tanrı", "Korkutan ve Cezalandıran Tanrı" ve "Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular" olmak üzere beş alt faktörden oluşmaktadır. Ölçekteki 22 sorudan 2, 3, 7, 8, 10, 14, 15, 16, 18, 21 numaralı sorular, korku ifadeleri kapsamakta ve ters puanlanmaktadır. Geri kalan 1, 4, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 17, 19, 20 ve 22 numaralı soru maddeleri ise düz puanlanmaktadır. Neticede ise düşük puanlar Korku Yönelimli Tanrı Algısı skorunu, yüksek puanlar ise Sevgi Yönelimli Tanrı Algısı sonucunu anlatmaktadır. Ölçek yetişkin örneklem üzerinde geliştirilmiş 536 katılımcı verilerine göre Tanrı Algısı Ölçeği'nin güvenilirlik katsayı değeri $\alpha = 0,83$ bulunmuştur. Ölçeğin yönergesinde katılımcılardan kendilerine en uygun olan, "(1) Bana Hiç Uygun Değil", "(2) Bana Uygun Değil", "(3) Bana Biraz Uygun", "(4) Bana Oldukça Uygun", "(5) Bana Tamamen Uygun" ifadelerinden birinin işaretlenmesi istenmiştir.⁴⁵ Bu çalışmada ise Tanrı Algısı Ölçeği güvenilirlik katsayı değeri $\alpha = 0,93$ ve sevgi yönelimli Tanrı algısı güvenilirlik katsayı değeri $\alpha = 0,97$ ve korku yönelimli Tanrı algısı güvenilirlik katsayı değeri $\alpha = 0,72$ olup güvenilirlerdir.

⁴⁵ Güler, "Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", 123-133.

1.4.2. Özgüven Ölçeği

Ahmet Akın, 2007 yılında 33 maddeden oluşan 5'li likert tipi "Özgüven Ölçeği"ni geliştirmiştir. Ölçekte ters puanlanan madde olmayıp hepsi toplandığında en yüksek 165, en düşük 33 puana ulaşılmaktadır. Yüksek skor, özgüven yüksekliğine; düşük skor ise özgüven düşüklüğünü anlatır. Araştırmaya katılan bireylerden her bir soruya göre hissettiği duygu yoğunluğuna göre; "Hiçbir zaman", "Nadiren", "Bazen", "Genellikle", "Her zaman" cevaplarından birini işaretlemesi istenmiştir. Özgüven ölçeğinin ölçek güvenilirlik katsayı değeri $\alpha=0,940$ olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliği için yapılan DFA'dan elde edilen modelin uyum indeksleri incelenmiş ve Ki-kare değerinin ($\chi^2=700.41$, $sd=488$, $p=0.00$) anlamlı olduğu görülmüştür. Uyum indeksi değeri ise RMSEA= .044, NFI= .90, CFI= .96, IFI= .96, RFI= .89, GFI= .94, AGFI=.91 ve SRMR= .058 olarak bulunmuştur.⁴⁶ Bu çalışmada ise özgüven ölçeğinin güvenilirlik katsayı değeri $\alpha=0,941$ bulunmuştur.

1.4.3. Dinî Başa Çıkma Ölçeği

Pargament ve arkadaşları, insanların stres altında iken başvurdukları dinî başa çıkma etkinlikleri ile sıklıklarını belirlemek amacıyla "Dinî Başa Çıkma Ölçeği (Religious Coping Scale-RCOPE)" geliştirmişlerdir. Pargament ve arkadaşlarının 1998 yılında yapmış oldukları bu çalışmanın kısa formunun Türk kültürüne uyarlanması 2016 yılında Ekşi ve Sayın tarafından gerçekleştirilmiştir. Orijinalinde de yer alan "Olumlu Dinî Başa Çıkma" ve "Olumsuz Dinî Başa Çıkma" alt boyutları korunmuştur. Bu hali ile ölçek 4'lü likert tipi, 7 olumlu (1,2,3,4,5,6,7) ve 3 olumsuz (8,9,10) ifadeyi içeren 10 maddeden oluşmakta, ters puanlanan soru bulunmamaktadır. Soru maddesine göre verilen cevaplarda düşük skor bu dinî başa çıkma etkinliğine az başvurulduğunu, yüksek skor ise bu dinî başa çıkma etkinliğine sıklıkla başvurulduğunu göstermektedir. Ölçeğin en önemli kısmı tek bir dinî başa çıkma puanı vermemesi, olumlu ve olumsuz dinî başa çıkma puanını ayrı ayrı sunmasıdır. Dinî Başa Çıkma Ölçeği'nin yapı geçerliliği için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. DFA sonucunda, 10 madde ve 2 faktörlü model için hesaplanan uyum indeksi değerlerinin ($\chi^2/sd = 2,58$; RMSEA= .049; SRMR= .20; GFI= .94; CFI = .95; NFI = .98; NNFI = .93) kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçekteki maddelerin yol katsayıları 0.64 ile 0.93 arasında değişmektedir. Olumlu dinî başa çıkma alt ölçeği için güvenilirlik katsayı değeri $\alpha=0.91$, olumsuz dinî başa çıkma alt ölçeği için güvenilirlik katsayı değeri $\alpha= 0.86$ olarak hesaplanmıştır.⁴⁷ Bu çalışmada ise dinî başa çıkma ölçeğinin güvenilirlik katsayı değeri $\alpha=0,819$ bulunmuştur.

1.5. Uygulanan Analizler

Anketler, Elektronik Form (e-form) üzerinden yapılmış ve verilerin istatistik analizlerinde SPSS 25.0 (Statistical Packet for Social Science) ve Jamovi 2.3.26 programı kullanılmıştır. İlk olarak verilerimiz homojenlik, çarpıklık ve basıklık testine tabi tutulmuş ve normal dağılımları incelenmiştir. Ölçek sonuçlarımızdan olumsuz dinî başa ve özgüven sonuçlarının normal dağılım sergilediği ancak olumlu dinî başa çıkma, korku yönelimli Tanrı algısı ve sevgi yönelimli Tanrı algısı sonuçlarının normal dağılım sergilemediği görülmüştür. Bundan dolayı normal dağılım sergileyen veriler ile parametrik testler, normal dağılım sergilemeyen veriler ile parametrik olmayan (non-parametrik) testler uygulanmıştır. Ayrıca kategoriler arasında katılımcı sayısı kritik olarak kabul edilen 30'dan küçük olanlara dikkat edilmiş ve non-parametrik testler uygulanmıştır.⁴⁸

⁴⁶ Ahmet Akın, "Öz-Güven Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 7/2 (2007), 167-175.

⁴⁷ Halil Ekşi -Mine Sayın, "The Adaptation of Religious Coping Scale into Turkish Language: A study of Bilingual Equivalence, Validity and Reliability", *Paper Presented at the AGP Humanities and Social Sciences Conference*, (Germany: BAU International Berlin University, 2016).

⁴⁸ Neyran Orhunbilge. *Tanımsal İstatistik Olasılık ve Olasılık Dağılımları* (İstanbul: İşletme Fakültesi Yayınları, 2000), 50-75.

Çalışma sürecinde iki seviyeli bağımsız değişkenleri ile normal dağılım sergileyen bağımlı değişkenler arasında Independent Simple t testi; normal dağılım sergilemeyen bağımlı değişkenler arasında Mann Whitney U testi yapılmıştır. Seviyesi ikiden fazla olan bağımsız değişkenleri ile normal dağılan veriler arasında çift yönlü Manova Post Hoc (Scheffe-Tukey) analizi yapılmıştır. Normal dağılmayan bağımsız değişkenlerle bağımlı değişkenler arasında Kruskal Wallis H (Tamhane's 2) analizi yapılmıştır. Güvenirlilik testi, Faktör analizi, Yapısal Eşitlik Modellemesi Analizi ve Yol Analizi diğer kullanılan analizlerdendir.

2. Bulgular ve Yorumlar

Bağımsız değişken verilerinin normal dağılıp dağılmadığı incelenmiştir. Tablo 1'de çarpıklık ve basıklık değerleri verilmiştir. Olumlu dinî başa çıkma, korku yönelimli Tanrı algısı, sevgi yönelimli Tanrı algısı verilerinin normal dağılmadığı ancak özgüven ile olumsuz dinî başa çıkma sonuçlarının normal dağıldığı görülmüştür.

Tablo 1. Bağımsız Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Ölçekler	Çarpıklık	Basıklık
Olumlu Dinî Başa Çıkma	-1.07	0.72
Olumsuz Dinî Başa Çıkma	0.69	0.09
Sevgi Yönelimli Tanrı Algısı	-1.79	2.56
Korku Yönelimli Tanrı Algısı	-1.27	2.39
Özgüven	-0.63	0.13

Bağımsız değişken verilerinin normal dağılım ölçütlerine bakıldıktan sonra katılımcı kitlenin nasıl bir profile sahip olduğunu görebilmek için bağımsız değişken ortalamalarına bakılmıştır. Tablo 2.'de görüleceği üzere sevgi yönelimli Tanrı algısının aritmetik ortalaması ($\bar{x}= 4,25$) en yüksek olup katılımcıların daha çok sevgi yönelimli Tanrı algısına sahip olduğu görülmüştür. Şaşırtıcı olarak korku yönelimli Tanrı algısı aritmetik ortalaması ($\bar{x}= 4,19$) sevgi yönelimli Tanrı algısı aritmetik ortalamasını takip etmektedir. Bu değerler katılımcıların hem sevgi yönelimi ile hem de korku yönelimi ile Tanrı algılarını geliştirdiklerini göstermektedir. Özgüvenin aritmetik ortalaması ($\bar{x}= 3,74$) katılımcı kitlenin özgüvenlerinin yüksek olduğunu anlatmaktadır. Olumlu dinî başa çıkma aritmetik ortalaması ($\bar{x}= 3,16$) ile olumsuz dinî başa çıkma aritmetik ortalamasına ($\bar{x}= 1,93$) bakıldığında katılımcıların çoğunluğunun olumlu dinî başa çıkmaya sıklıkla başvurduğu nadir olarak olumsuz dinî başa çıkmaya yöneldikleri anlaşılmıştır.

Tablo 2. Bağımsız Değişken Ortalamaları

Ölçekler	Faktörler	$\bar{x}$	sd	Değer
Tanrı Algısı	Sevgi Yönelimli Tanrı Algısı	4.25	0.99	Tam
	Korku Yönelimli	4.19	0.61	Yüksek
Özgüven	Özgüven	3.74	0.63	Yüksek
Dinî Başa Çıkma	Olumlu Dinî Başa Çıkma	3.16	0.71	Orta
	Olumsuz Dinî Başa Çıkma	1.93	0.73	Düşük

2.1. Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) Bulguları

Çalışmada üniversite öğrencilerinin özgüven düzeylerinin ve Tanrı algılarının dinî başa çıkma tarzlarına etkisini incelemek hedeflenmiştir. Bağımsız değişkenlerimizin alt faktörlerinin bulunması (sevgi yönelimli Tanrı algısı- korku yönelimli Tanrı algısı, olumlu dinî başa çıkma- olumsuz dinî başa çıkma, düşük özgüven-yüksek özgüven) nedeni ile ölçek verileri Yapısal Eşitlik Modellemesi ve Yol Analizine tabii tutulmuştur.

Bağımsız değişkenlerden olan 22 soruluk Tanrı Algısı Ölçeği 5 alt faktörden oluşmaktadır.⁴⁹ Diğer bağımsız değişken olan 33 soruluk Özgüven Ölçeği, yapmış olduğumuz Faktör Analizi neticesinde 6 faktör etrafında toplandığı görülerek analize eklenmiştir.⁵⁰ Bağımlı değişkenimiz olan Dinî Başa Çıkma Ölçeğimiz 10 sorudan oluşarak olumlu dinî başa çıkmayı içeren 7 soru ve olumsuz dinî başa çıkmayı içeren 3 sorunun tümü faktör olarak ele alınmış ve Yapısal Eşitlik Modellemesi ile analiz yapılmıştır.

Tablo 3.'de görüldüğü üzere Yapılan Yapısal Eşitlik Modellemesi analizi sonucuna göre; χ^2/df oranının sosyal bilimler literatüründe kabul edilen 2-5 değer aralığı kıstasını taşıdığı ($\chi^2/df = 3,8$) model veri uyumluluğunun sağlandığı görülmüştür. Model veri uyumluluğu için bakılan ikinci değer RMSEA'nın 0,09'dan küçük olduğu (RMSEA=0,08) ve model veri uyumluluğunun sağlandığı görülmektedir. Diğer model veri uyumluluğu değerlerinden olan CFI(CF=0,95) ile TLI (TLI=0,95) değerlerinin 0,95 kritik değerden düşük olmamaları nedeni ile yapısal eşitlik modellemesi ile katılımcılardan elde edilen verilerin uyumlu olduğu tespit edilmiştir.⁵¹ Katılımcı öğrenci sayısı her ne kadar evren ve örneklem orantısına uygun olsa da yapısal eşitlik modellemesinde kullanılacak düzeyde olup olmadığını görebilmek için AVE değerine bakılmış (AVE= 0,9) ve 0,5 kritik değerden yüksek olduğu görülerek örneklem sayısının yapısal eşitlik modeli için yeterli olduğu görülmüştür.⁵²

Tablo 3. YEM Model Veri Uyumluluğu Analiz Sonucu

Faktörler	Çarpıklık	RMSEA	AVE	CFI	TLI
YEM	3,8	0,08	0,9	0,95	0,95

Aşağıda Tablo 4.'de ve Şekil 1.'de görüldüğü üzere ve Yapısal Eşitlik Modellemesi analizi sonucuna göre; Tanrı algısının ve özgüveninin olumlu ve olumsuz dinî başa çıkmaya etkilerinin yönleri, oranları ve anlamlılık düzeyleri verilmiştir.

Özgüven bağımsız değişkeninin olumlu dinî başa çıkma bağımlı değişkenine anlamlı düzeyde pozitif ancak düşük bir etkisinin olduğu, olumsuz dinî başa çıkmaya ise negatif yönde çok düşük bir etkisinin olduğu ancak sonucun anlamlılık düzeyine ulaşmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar; "Yüksek özgüven olumsuz başa çıkmaya negatif yönde etki eder." şeklindeki 1. hipotezi ($p>0.05$) doğrulamamıştır Ancak "Yüksek özgüven olumlu dinî başa çıkmaya pozitif yönde etki eder." şeklindeki 2. hipotezi ($\beta=1,86$; $p<0.05$) doğrulamıştır. Yüksek özgüvene sahip bireylerin stresli yaşam koşullarında bu durumu "hayra" yorup olumlu dinî başa çıkmaya yönelindikleri görülmüştür. Ancak yüksek özgüvene sahip bireylerin "şerre" yormayacakları ve Allah'tan ve dinî kişi ve kurumlardan uzaklaşmayacakları düşünülmeye rağmen sonuçlar doğrulanmamıştır. Özgüvenin yüksek ya da düşük olmasının stres faktörünü "şerre" yormaya anlamlı etki etmediğini yani düşük özgüvenli bireylerin yüksek özgüvenli bireyler kadar stres koşulunu "şerre" yorup Allah'tan, dinî kişi ve kurumlardan uzaklaştıkları görülmüştür. Özgüven düzeyinin artmasının olumlu dinî başa

⁴⁹ Güler, "Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", 123-133.

⁵⁰ Akın, "Öz-Güven Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri", 167-175.

⁵¹ Özdamar, *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 183.

⁵² Ömer Lütfi Antalyalı - Ali Murat Alparslan, *Jamovi Uygulamalı İstatistik Analizleri* (Ankara: Nobel Yayınları, 2022), 302-309.

çıkma yönelmeyi böylelikle de literatürde yer aldığı üzere daha başarılı başa çıkma süreci yönetilebileceği görülmektedir.

Yurt içi ve yurt dışı literatürde özgüven yükseldiğinde stres oranının düştüğünü gösteren çalışmalar mevcuttur.⁵³ Benzer olarak özsaygı ile stres arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar da aynı neticeleri vermiştir.⁵⁴ Mutluer'in çalışma sonucunda ise yüksek özgüvene sahip bireylerin inanç, namaz, oruç ve diğer ibadetleri yerine getirdikleri görülmüştür.⁵⁵ Sarıçam ve Güven'in araştırmaları da dinî tutum yükseldiğinde özgüvenin de yükseldiğini tespit etmişlerdir.⁵⁶ Çevik Demir'in çalışma neticesinde ise bu çalışma ile benzer olarak olumlu ve olumsuz dinî başa çıkma ele alan bir diğer çalışmada olumlu dinî başa çıkma yükseldikçe benlik saygısının yükseldiği ancak bu çalışmadan farklı olarak olumsuz dinî başa çıkma yükseldikçe benlik saygısı düzeyinin düştüğü görülmüştür.⁵⁷

Tanrı algısı bağımsız değişkeninin olumlu dinî başa çıkma bağımlı değişkenine anlamlı düzeyde pozitif ve orta derece etkide bulunduğu, olumsuz dinî başa çıkma bağımlı değişkenine ise anlamlı düzeyde ancak negatif yönde ve düşük etkisinin olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar "Tanrı algısı olumsuz dinî başa çıkmaya negatif yönde etki eder." şeklindeki 3. hipotezi ($\beta=-0,139$; $p<0.05$) doğrulamıştır ayrıca "Tanrı algısı olumlu dinî başa çıkmaya pozitif yönde etki eder." şeklindeki 4. hipotezi de ($\beta=0,658$; $p<0.05$) doğrulamıştır. Ülkemizde Tanrı algısını ele alan 55 çalışma analizi neticesinde de Tanrı algısı düzeyi yükseldikçe olumlu dinî başa çıkma oranı yükseldiği görülmüştür.⁵⁸ Kişide Tanrı'ya ait algı oranı yükseldikçe stres faktörünü "hayra" yorma çoğalmakta böylelikle kişi daha fazla duaya, ibadete, dinî kişi ve kurumlara yönelmektedir. Tanrı algısının yüksekliği kişinin stres koşunu "şerre" yormadan uzaklaştırmakta Allah'ı suçlama, dinî kişi ve kurumlardan uzaklaşma eğilimini azaltmaktadır. Olumlu dinî başa çıkmanın insan hayatında stres ile başa çıkarken oluşturduğu fayda göz önüne alındığında insanların Tanrı algı oranlarını artırmanın ne derece önemli olduğu görülmektedir. Ancak bu veriler ile yükseltilmesi gereken Tanrı algısı çeşidinin sevgi yönelimli Tanrı algısı olduğu ya da korku yönelimli Tanrı algısı olduğu konusunda bilgi edinilememektedir. Bu sebeple Yapısal Eşitlik Modellemesinin bir diğer basamağı olan Yol Analizi incelenmiştir.

Tablo 4. YEM Analiz Sonucu

Faktörler	β	p
Tanrı Algısı- Olumlu DBÇ	0,65	0,00**
Özgüven- Olumlu DBÇ	0,18	0,00**
Özgüven- Olumsuz DBÇ	-0,05	0,45
Tanrı Algısı-Olumsuz DBÇ	-0,13	0,03*

* $p<0.05$; ** $p<0.01$

⁵³ Aslantaş, *Sözleşmeli Öğretmenlerin Stres Düzeyleri İle Özgüvenleri Arasındaki İlişki*, 37-40; Choi, "A Study on the Impact of Stressan Self-Confidence in Job-Seeking hrought Structural Equation Modelling", 313-322; Freeman-Rees, "Perceived Social Support From Team -Mates: Direct and Stress-Buffering effects on Self Confidence", 59-67.

⁵⁴ Carter, "Stress and Self- Esteem in Adolescence Predict Physical Activity and Sedentary Behavior in Adulthood", 90-97; Zahra-Rosheen, "Perceived Stress and Self Esteem: Mediating Role of Self Efficacy Among IELTS Test Takers Abstract", 122-134.

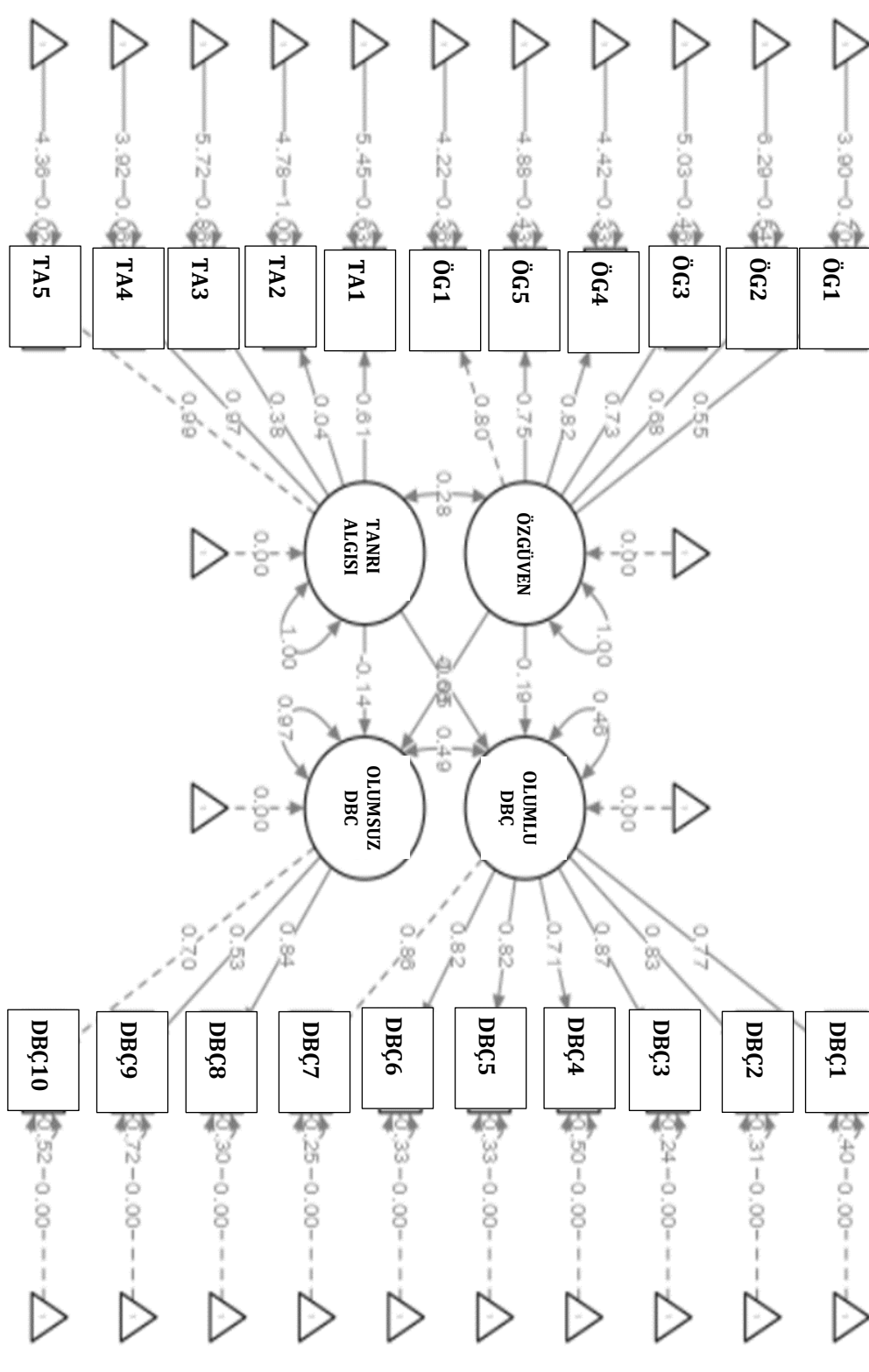
⁵⁵ Mutluer, *Özgüvenin Oluşmasında Manevi Değerlerin Rolü*, 163-165.

⁵⁶ Sarıçam - Güven, *Özgüven ve Dini Tutum*, 580-586.

⁵⁷ Çevik Demir, *Ergenlerde Benlik Saygısı ve Dini Başa Çıkma*, 205-212.

⁵⁸ Güler Aydın, "A Systematic Review of the Studies on the God Image in the Sample of Türkiye", 535-537.

Şekil 1. Yapısal Eşitlik Modellemesi Sonuç Şeması

2.2. Yol Analizi Bulguları

Tablo 5.'te görüldüğü üzere, yol diyagramı analizinin model veri uyumluluğu $x^2/df=3,8$ olarak tespit edilmiş ve sosyal bilimlerin sınırı olan 5'ten küçük olduğu için kabul edilebilir olduğu görülmüştür. Model veri uyumluluğundan sonra etki oranını görülebildiği regresyon katsayısı olumlu dinî başa çıkma için $R^2=0,59$ iken olumsuz dinî başa çıkma için $R^2=0,13$ olduğu görülmüştür. Etki değerinin 1'e yaklaşması büyük etkiyi anlattığından olumlu dinî başa çıkmaya olumsuz dinî başa çıkmadan daha yüksek oranda etki edildiği tespit edilmiştir. Olumlu dinî başa çıkmaya Tanrı algısı ile özgüven düzeyinin pozitif orta üstü etkide bulunduğu ve olumsuz dinî başa çıkmaya ise pozitif ancak zayıf düzeyde etkide buldukları yorumu getirilebilir.

Tablo 5. Yol Analiz Sonucu

Faktörler	x^2/df	R^2
Yol Analizi Uyumu	3,8	-
Olumlu Dinî Başa Çıkma	-	0,59
Olumsuz Dinî Başa Çıkma	-	0,13

* $p<.05$; ** $p<.01$

Tablo 6.'da ve Şekil 2.'de görüleceği üzere Yol Analizi sonucunda özgüvenin olumsuz dinî başa çıkmaya herhangi bir etki yolunun olmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar "Yüksek özgüven olumsuz başa çıkmaya negatif yönde etki eder." şeklindeki 1. hipotezi doğrulamamaktadır. Yüksek özgüvene sahip bireyler ile düşük özgüvene sahip bireylerin olumsuz dinî başa çıkma oranları arasında farklılaşmadan öte özgüvenin olumsuz dinî başa çıkmaya herhangi bir etki yolunun bulunmadığı görülmüştür.

Özgüveninin olumlu dinî başa çıkmaya pozitif yönde, düşük oranda ve anlamlı düzeyde etki ettiği görülmüştür. Bu sonuçlar "Yüksek özgüven olumlu dinî başa çıkmaya pozitif yönde etki eder." şeklindeki 2. hipotezi doğrular niteliktedir. Özgüveni yüksek bireylerin stres faktörünü daha fazla "hayra" yordukları ve daha çok Allah'a yakarıya, duaya ve ibadete yöneldikleri görülmüştür. Bu sonuç aynı zamanda özgüveni düşük insanların kendi kapasitelerine güvenemedikleri için daha güçlü olan Tanrı'dan yardım istedikleri algısını da reddetmektedir. Olumlu dinî başa çıkmanın stres ile başa çıkmaya faydası göz önüne alındığında bireylerin özgüven düzeylerini yükseltmenin fayda sağlayacağı görülmüştür.

Sevgi yönelimli Tanrı algısının ise olumsuz dinî başa çıkma üzerine pozitif yönde düşük oranda ($\beta=0,10$) etkisi bulunsa dahi bu etki düzeyinin anlamlı olmadığı ($p>0,05$) görülmüştür. Sevgi yönelimli Tanrı algısının olumsuz dinî başa çıkmaya negatif yönde anlamlı bir etkisi de bulunmamıştır. Bu sonuç ise "Sevgi yönelimli Tanrı algısı olumsuz dinî başa çıkmaya negatif yönde etki eder." şeklindeki 5. hipotezi ($\beta=0,10$; $p>0,05$) doğrulamamaktadır. Sevgi yönelimli Tanrı algısı olumsuz dinî başa çıkmaya negatif ya da pozitif anlamlı bir etkide bulunmamaktadır. Her ne kadar Tanrı'yı sevgi dolu, affedici dahi görseler insanların yaşadıkları stresi "şerre" yormadan uzaklaşmadıkları görülmüştür. Tanrı'yı sevecen bulma oranının "Tanrı'yı suçlamaya, dinî kişi ve kurumlardan uzaklaşmaya" beklenen aksine olumsuz etki etmediği görülmüştür. Olumlu dinî başa çıkmanın ruh sağlığına pozitif etkisi düşünüldüğünde sevgi yönelimli Tanrı algısına sahip bireylerin hayra yorma ve dinî öğelere yönelmenin yarar sağlayacağı konusunda desteklemenin gerektiği görülmüştür.

Sevgi yönelimli Tanrı algısının olumlu dinî başa çıkmaya etki oranının pozitif yönde yüksek ve anlamlı olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar "Sevgi yönelimli Tanrı algısı olumlu dinî başa çıkmaya pozitif yönde etki eder." şeklindeki 6. hipotezi ($\beta=0,75$; $p<0,05$)

doğrulamaktadır. Tanrı'yı sevgi dolu ve affedici bulmanın stres faktörünü "hayra" yorma oranını artırdığı ve böylelikle daha fazla dua, ibadet ve yakarıya yöneldikleri görülmüştür. Olumlu dinî başa çıkmanın psikolojik sağlığa olumlu etkisi düşünüldüğünde insanlarda sevgi yönelimli Tanrı algısını oluşturmanın önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Greenway ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada Tanrı algısı hakkında birçok veri elde edilmiştir. Tanrıyı koruyucu olarak niteleyen bireylerin düşük depresyon düzeyine, yüksek özgüven düzeyine ve olumlu kişilik özelliklerine sahip oldukları, Tanrı'yı korkulan figür olarak gören insanların ise daha olumsuz kişilik özelliklerine sahip oldukları bulgulanmıştır.⁵⁹

Korku yönelimli Tanrı algısının olumsuz dinî başa çıkmaya orta düzeyde negatif yönde anlamlı derecede etki ettiği görülmüştür. Bu sonuçlar "Korku yönelimli Tanrı algısı olumsuz dinî başa çıkmaya pozitif yönde etki eder." şeklindeki 7. hipotezi ($\beta=-0,397$; $p<0,05$) negatif yönde etki göstererek doğrulamamaktadır. İnsanın Tanrı'yı korkutucu, cezalandırıcı görmesinin bireyin stresi "şerre" yormaya yönlendireceği "Allah'tan, dinî kişi ve kurumlardan uzaklaştıracağı" beklenirken bu anlayıştan uzaklaştırdığı görülmüştür. Olumlu dinî başa çıkmanın psikolojik sağlığa olumlu etkisi düşünüldüğünde korkuyla da olsa Tanrı'ya bağlanan insanların olumsuz dinî başa çıkmaya yönelmedikleri görülmüştür.

Korku yönelimli Tanrı algısının olumlu dinî başa çıkmaya düşük ancak anlamlı düzeyde etki ettiği görülmüştür. Yine beklenenin aksine etkinin pozitif yönde olduğu görülmüştür. Bu sonuç "Korku yönelimli Tanrı algısı olumlu dinî başa çıkmaya negatif yönde etki eder." şeklindeki 8. hipotezi ($\beta= 0,07$; $p<0,05$) pozitif yönde etki göstererek doğrulamamaktadır. Benzer olarak Ceylan'ın ölümlülük bilinci, dinî başa çıkma ile Tanrı algısı, ölüm kaygısı, psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelediği çalışma neticesinde; olumlu dinî başa çıkma yükseldiğinde sevgi yönelimli Tanrı algısı oranı yükselirken olumsuz dinî başa çıkma oranı yükseldiğinde korku yönelimli Tanrı algısı oranı düşmektedir.⁶⁰ İnsanlarda var olan korkutucu ve cezalandırıcı Tanrı algısının stres faktörünü "hayra" yormadan uzaklaştıracağı düşünülmekte iken aksine yakınlaştırdığı bulunmuştur. İnsanlar korkutucu ve cezalandırıcı gördükleri Tanrı'nın stresi haklarında hayırlı olarak kendilerine verdiği algısına sahip oldukları ve bu durumda Allah'a yönelerek, dua ve ibadete sarıldıkları tespit edilmiştir. Tanrı algısı ister sevgi yönelimli olsun ister korku yönelimli olsun bireyde var olan Tanrı algı oranı ne denli fazla ise olumlu dinî başa çıkmaya yönlendirdiği görülmektedir. Olumlu dinî başa çıkmanın stresle başa çıkmaya olumlu etkisi temel alındığında bireylerde Tanrı algısını geliştirme çabalarının önemli olduğu görülmüştür.

Tablo 6. Yol Analiz Sonucu

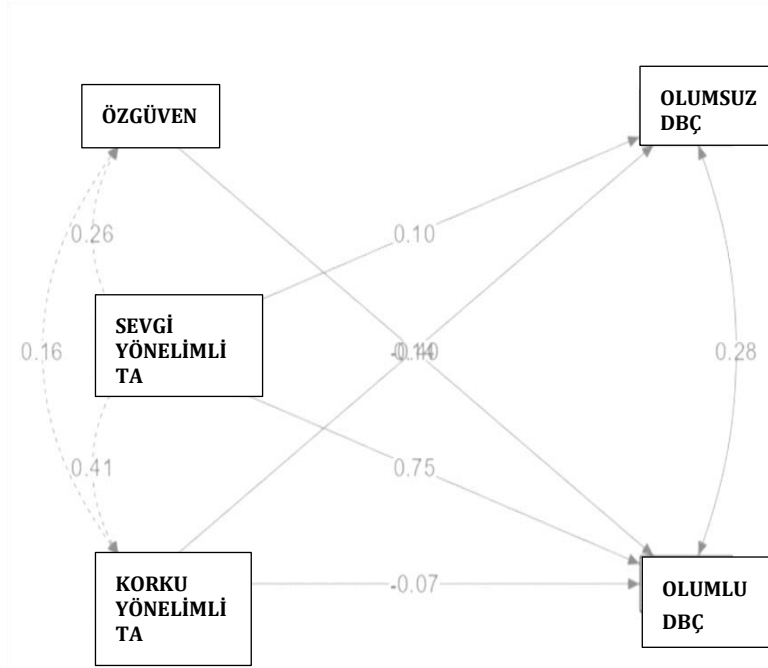
Faktörler	β	p
Korku Yönelimli TA-Olumlu DBÇ	0,07	0,04*
Sevgi Yönelimli TA-Olumlu DBÇ	0,75	0,00**
Korku Yönelimli TA-Olumsuz DBÇ	-0,39	0,00**
Sevgi Yönelimli TA-Olumsuz DBÇ	0,10	0,05

*p<.05; **p<.01

⁵⁹ Greenway vd., "Personality Variables, Self-Esteem and Depression and an Individual's Perception of God", 45-58.

⁶⁰ Ceylan, *Ölümlülük Bilincinin Dini Başa Çıkma, Tanrı Algısı, Ölüm Kaygısı ve Psikolojik İyi Olma İlişkisi*, 186-190.

Şekil 1. Yapısal Eşitlik Modellemesi Sonuç Şeması

Sonuç

Bireylerin özgüven düzeylerinin yüksek ya da düşük olması ile sevgi yönelimli ya da korku yönelimli Tanrı algısına sahip olmalarının bireylerin dinî başa çıkma tarzlarına etkisi incelenmiştir. Katılımcı profiline bakıldığında çoğunluğun yüksek düzey özgüvene ve sevgi yönelimli Tanrı algısına sahip oldukları görülmüş neticede ise çoğunluğun olumlu dinî başa çıkmayı kullandıkları tespit edilmiştir.

Yapısal Eşitlik Modellemesi analizi neticesinde; bireyin özgüven düzeyinin olumlu dinî başa çıkmaya anlamlı düzeyde etkilediği ancak olumsuz dinî başa çıkmaya herhangi bir etkisinin mevcut olmadığı görülmüştür. Yol analizi sonucunda ise; özgüven düzeyinin olumlu dinî başa çıkma üzerinde anlamlı, pozitif ve orta seviyede etkisi mevcutken olumsuz dinî başa çıkma üzerinde herhangi bir etki yolunun bulunmadığı görülmüştür. Böylelikle:

1- “Yüksek özgüven olumsuz başa çıkmaya negatif yönde etki eder.” şeklindeki 1. hipotez doğrulanmamıştır. Her ne kadar yüksek özgüvene sahip bireyler olumlu dinî başa çıkmayı kullansalar da olumsuz dinî başa çıkmadan da anlamlı düzeyde uzaklaşmadıkları görülmüştür. Bu sonuç aynı zamanda çoğunlukla kabul gören “Özgüveni yüksek bireylerin narsist, egolu, mükemmeliyetçi oldukları ve bu yapılarından kaynaklı olarak stres kaynağını hayra yormak yerine şerre yoracakları ve Allah’tan ve dinî öğelerden uzaklaşacakları” tezini de doğrulamamıştır. Özgüven düzeyinin yüksek ya da düşük olması ile olumsuz dinî başa çıkma arasında herhangi bir etkileşim olmadığı tespit edilmiştir.

2- “Yüksek özgüven olumlu dinî başa çıkmaya pozitif yönde etki eder.” şeklindeki 2. hipotez doğrulanmıştır. Böylelikle özgüveni yüksek bireylerin stres faktörünü “hayra” yorup Allah’a yöneldikleri ve dinî ve manevi yönlerini stres ile başa çıkma stratejilerinde kullandıkları görülmüştür.

Yapısal Eşitlik Modellemesinin bir diğer sonucuna göre; kişide var olan Tanrı algısının olumlu ve olumsuz dinî başa çıkmaya anlamlı düzeyde etki edeceği tespit edilmiştir. Böylelikle:

3- “Tanrı algısı olumsuz dinî başa çıkmaya negatif yönde etki eder.” şeklindeki 3. hipotez doğrulanmıştır. Yönü fark etmeksizin Tanrı algı düzeyi kişide ne denli yüksek ise stres altında bireyin stres etkenini “şerre” yormaktan kaçındığı ve din ve maneviyatından uzaklaşmadığı tespit edilmiştir.

4- “Tanrı algısı olumlu dinî başa çıkmaya pozitif yönde etki eder.” şeklindeki 4. hipotez doğrulanmıştır. Kişide yönü fark etmeksizin Tanrı algı düzeyi ne derece yüksek ise stres karşısında bireyin olumlu dinî başa çıkmaya yöneldiği, stres faktörünü “hayra” yordukları ve Allah’a ve dine yönelerek dinî ve manevi yönünden güç alarak stresle başa çıktığı görülmüştür.

Yol Analizi sonucunda; sevgi yönelimli Tanrı algısının olumlu dinî başa çıkmaya anlamlı düzeyde güçlü bir etkisinin olduğu ancak olumsuz dinî başa çıkma üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı görülmüştür.

5- “Sevgi yönelimli Tanrı algısı olumsuz dinî başa çıkmaya negatif yönde etki eder.” şeklindeki 5. hipotez doğrulanmamıştır. Hoşgörölü, merhametli ve bağışlayan Tanrı algısının stres anında bireyin stres faktörünü “hayra” yoracakları, “şerre” yormayacakları düşünülmüştür. Neticede ise her ne kadar birey stressiz bir yaşantı esnasında sevgi yönelimli Tanrı algısına sahip olsa da stres altında bu kişilerin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde “şerre” yorma fikrinden de uzaklaşmadıkları tespit edilmiştir.

6- “Sevgi yönelimli Tanrı algısı olumlu dinî başa çıkmaya pozitif yönde etki eder.” şeklindeki 6. hipotez doğrulanmıştır. Hoşgörölü, merhametli ve bağışlayan Tanrı algısının stres anında bireyin stres faktörünü “hayra” yormaya yönlendireceği düşünülerek hipotez kurulmuş ve desteklenmiştir. Sevgi yönelimli Tanrı algısına sahip bireylerin güçlü bir etki ile olumlu Tanrı algısına yöneldikleri görülmüştür.

Yol Analizi sonucuna göre ise korku yönelimli Tanrı algısının olumlu dinî başa çıkmaya pozitif yönde anlamlı ancak zayıf düzeyde etkisinin bulunduğu, olumsuz dinî başa çıkmaya ise negatif yönde anlamlı düzeyde güçlü etkisinin bulunduğu görülmüştür.

7- “Korku yönelimli Tanrı algısı olumsuz dinî başa çıkmaya pozitif yönde etki eder.” şeklindeki 7. hipotez doğrulanmamıştır. Acımasız, korkutucu ve cezalandırıcı Tanrı algısının kişileri stres kaynağını “şerre” yormaya ve dinden uzaklaşacakları düşünülerek hipotez kurulmuştur. Ancak zayıf bir etkide olsa şaşırtıcı olarak korku yönelimli Tanrı algısına sahip bireylerin “şerre” yormaktan uzaklaştıklarını, Allah’a ve dine yöneldiklerini göstermektedir.

8- “Korku yönelimli Tanrı algısı olumlu dinî başa çıkmaya negatif yönde etki eder.” şeklindeki 8. hipotez doğrulanmamıştır. Tanrı’yı korkulan, cezalandıran, acımasız olarak algılayan bireylerin stres faktörünü de “şerre” yoracakları ve dinden uzaklaşacakları düşünülerek hipotez kurulmuştur. Ancak beklenenin aksine stres kaynağını “hayra” yorup Allah’a ve dinî olgulara yöneldikleri görülmüştür. Bu sonuç korku ile de olsa kişide var olan Tanrı algısı olumlu dinî başa çıkmaya etkisini göstermiştir. Neticede ise literatürün çoğunluğu ile aksi sonuçlar elde etse de benzer verilerin elde edildiği çalışmalar mevcut olup katılımcıların korku yönelimli Tanrı algısını Allah’tan uzaklaşmaktan korkmak olarak algıladıklarını yorumlamışlardır.

Olumlu dinî başa çıkmanın stres ile başa çıkmaya olumlu etkisi ve olumsuz dinî başa çıkmanın stres ile başa çıkmaya olumsuz etkisi göz önünde bulundurulduğunda bu çalışma neticesinde aşağıdaki öneriler verilebilir:

1- Stressiz bir hayat mümkün olmadığından ailelerin çocuklarını yetiştirirken hayatları boyunca her türlü yardımı isteyebilecekleri, sığınacakları ve kendilerini emin hissedebilecekleri böylelikle stresle daha başarılı başa çıkabilecekleri, çocuklarında Tanrı Algısını yerleştirmeleri önerilmektedir.

2- Özgüveni yüksek yetişkinlerin stres ile başa çıkarken olumlu dinî başa çıkma stratejilerini işlevsel kullandıkları tespit edildiğinden ailelerin ve çocuk ve gençler ile çalışan

psikolojik destek birimlerinin özgüvenlerini artırıcı teknik ve müdahaleleri uygulamaları önerilmektedir.

3- Olumlu dinî başa çıkma ile en güçlü etkileşim bağı bulunan sevgi yönelimli Tanrı Algısını işlevsel kullanılması için ailelerin çocuklarını yetiştirirken ve stres konusunda çalışan psikolojik destek birimlerinin ve manevi danışmanların danışanlarına; görüşmelerinde ve tüm dinî eğitim kurumlarında Allah'ın hoşgörüsünden, merhametinden ve bağışlayıcılığında bahsetmeleri önerilmektedir. Tüm bunlar yapılırken bireyi olumlu dinî başa çıkmaya yönlendireceği için Allah'ın azamet sahibi olduğu, kudreti ve ilminin anlatılması ile hayra yormaları önerilmektedir. Yine olumlu dinî başa çıkma tekniklerinden olan Allah'a yakarışa, dua etmeye ve ibadet etmeye yönlendirebilir.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman/Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul ederler / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar Katkıları/Author Contributions: Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: YAT (%80), MC (%20) Veri toplanması / Data collection: YAT (%80) MC (%20) Veri Analizi / Data Analysis: YAT (%80), MC (%20) Makalenin Yazımı / Writing up: YAT (%80) MC (%20) Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision: YAT (%80), MC (%20).

Çıkar Çatışması/Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler / The authors declare that have no competing interests.

Kaynakça

- Akkuş, Zeynep. *Ergenlerde Psikolojik Dayanıklılığın Özgüven ve Anne Baba Tutumları ile İlişkisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Akın, Ahmet. “Öz-Güven Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 7/2 (2007), 167-175.
- Antalyalı, Ömer Lütfi - Alparslan, Murat. *Jamovi Uygulamalı İstatistik Analizleri*. Ankara: Nobel Yayınları, 2022
- Aslan, Yasin. *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Affedicilik Özelliği ile Özgüven Düzeyleri Arasındaki İlişki*. İstanbul: Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Aslantaş, Muhammed Burak. *Sözleşmeli Öğretmenlerin Stres Düzeyleri İle Özgüvenleri Arasındaki İlişki*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Ayten, Ali. *Tanrı'ya Sığınmak- Dinî Başa Çıkma Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.
- Baltaş, Acar - Baltas, Zuhul. *Stres ve Başaçıkma Yolları*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 2002.
- Başar, Serpil. “Gebelik Sürecinde Manevi Bakım: Hastanede Nicel Bir Uygulama”. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, 5 (2022), 47-72. <https://doi.org/10.56432/tmdrd.1076337>
- Carter, J. Simith. “Stress and Self- Esteem in Adolescence Predict Physical Activity and Sedentary Behavior in Adulthood”. *Mental Health and Physical Activity* 14 (2018) ,90-97. <https://doi.org/10.1016/j.mhpa.2018.02.005>
- Chen, Y.Yung - Koenig, G. Harold. “Traumatic Stress and Religion Is There a Relationship? A Review of Empirical Findings”. *Journal of Religion and Healty* 45/ 3 (2006), 371-381. <https://doi.org/10.1007/s10943-006-9040-y>
- Choi, Hyun S. vd. “A Study on the İmpact of Stressan Self-Confidence in Job-Seeking Throught Structural Equation Modelling”. *Journal of The Korean Data and İnformation Science Society* 22/2 (2011), 313-322.
- Ceylan, Aysel. *Ergenlerde Mükemmeliyetçi Benlik Sunumunun Özgüven ile İlişkisi*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Ceylan, Ummuhan Esra. *Ölümlülük Bilincinin Dinî Başa Çıkma, Tanrı Algısı, Ölüm Kaygısı ve Psikolojik İyi Olma İle İlişkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokora Tezi, 2018.
- Çevik Demir, Şükran. *Ergenlerde Benlik Saygısı ve Dinî Başa Çıkma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Çolak, Muharrem Bilal. *İşsizlik, Stres ve Dinî Başa Çıkma*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Ekşi, Halil - Sayın, Mine. “The Adaptation of Religious Coping Scale into Turkish anguage: A tudy of Bilingual quivalance, alidity and Reliability”. *Paper Presented at the AGP Humanities and Social Sciences Conference*. Germany: BAU International Berlin University, 2016.
- Eralabıyık, Barış. *Üniversite Öğrencilerinin Gençlik Liderlik Özellikleri ile Benlik Saygısı ve Özgüven Algıları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Siirt: Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Eralabıyık, Barış - Okçu, Veysel. “Üniversite Öğrencilerinin Gençlik Liderlik Özellikleri ile Benlik Saygısı ve Özgüven Algıları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences* 5/15 (2019), 228-243. <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.98>
- Fabricatore, Anthony N. vd. “Stress, Religion and Mental Health: Religious Coping in Mediating and Moderating Roles”. *The İnternational Journal for the Psychology of Religion* 14/2 (2004), 91-108. https://doi.org/10.1207/s15327582ijpr1402_2

- Ferah, Nimet. "Boşanma Sürecindeki Bireylerde Depresyon, Anksiyete, Stres ve Dinî Başa Çıkma Arasındaki İlişki". *Bilimname* 37 (2019), 383-405.
- Freeman, Paul - Rees, Tim. "Perceived Social Support From Team -Mates: Direct and Stress-Buffering effects on Self Confidence". *European Journal of the Sport Science* 10/1 (2010), 59-67. <https://doi.org/10.1080/17461390903049998>
- Greenway, A. Philip vd. "Personality Variables, Self-Esteem and Depression and an Individual's Perception of God". *Mental Health, Religion & Culture* 6/1 (2003), 45-58. <https://doi.org/10.1080/1867467021000029381>
- Güler Aydın, Özlem. "A Systematic Review of the Studies on the God Image in the Sample of Türkiye". *Dinî Araştırmalar Dergisi* 26/65 (2023), 491-537. <https://doi.org/10.15745/da.1315063>
- Güler, Özlem. "Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2007), 123-133. https://doi.org/10.1501/llhfak_0000000932
- Hacıkeleşoğlu, Hızır. "Pozitif Şemalar ile Tanrı Tasavvuru ve Dinî Başa Çıkma Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma". *Hitit İlahiyat Dergisi* 22/1 (2023), 73-102. <https://doi.org/10.14395/hid.1248630>
- Hakbilen Sarı, Şeyda. *Kovid-19 Pandemisi Sürecinde Psikolojik Sağlık, Tanrı Algısı, Algılanan Stres ve Kovid Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017.
- Kapıkıran, Necla Acun. "İdeal ve Gerçek Benlik Kavramı Ölçeğinin Güvenirliği ve Geçerliği". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 16/16 (2004), 14-25.
- Kasatura, İlkay. *Özgüven ve Kişilik*. İstanbul: Evrim Yayınları, 1998.
- Kavas, Erkan. "Dinî Tutum - Stresle Başa Çıkma İlişkisi". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 37 (2013), 143-166.
- Kula, Naci. "Deprem ve Dinî Başa Çıkma". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1(2002), 234-255.
- Lauster, Peter. *Kendine Güven*. Ankara: Doruk Yayınları, 2000.
- Lazarus, S. Richard. "From Psychological Stress To The Emotion". *Annual Review Psychology* 44 (1993), 1-22.
- Lee, Younkyung. "The Relationship of Spiritual Well- Being and Involvement With Depression and Perceived Stress in Korean Nursing Students". *Global Journal Of Health Science* 6/4 (2014), 169-176. <https://doi.org/10.5539/gjhs.v6n4p169>
- Mahamid, Fayez Azez - Bdier, Dana. " The Association Between Positive Religious Coping Perceived Stress and Depressive Symptoms Durig The Spread of Coronavirus (covid-19) Among a Sample of Adults in Palestine: Across Sectional Study". *Journal of Religion and Health* 60/1 (2021), 34-49.
- Morris, G. Charles. *Psikolojiyi Anlamak*. çev. Belgin Ayvaşık - Melike Sayıl. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 2002.
- Mutluer, Sema. *Özgüvenin Oluşmasında Manevi Değerlerin Rolü*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Orhunbilge, Neyran. *Tanımsal İstatistik Olasılık ve Olasılık Dağılımları*. İstanbul: İşletme Fakültesi Yayınları, 2000.
- Özdamar, Kazım. *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Nisan Kitapevi, 2017.
- Palancı, Mehmet. *Algılanan Kontrol Düzeyine Bağlı Olarak Farklılaşan Stresle Başa Çıkma Davranışları*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000.
- Pargament, Kenneth I. vd. "God help me (I): Religious Coping Efforts as Predictors of the Outcomes to Significant Negative Life Events". *American Journal of Community Psychology* 18/6 (1990), 793-824.

- Pargament, I. Kenneth. "Religious Coping Methods As Predictors Of Psychological, Physical And Spiritual Out Comes Among Medically Ill Elderly Patients: A Two-Year Long İtudinal Study". *Journal of Health Psychology* 9/6 (2004), 713-730. <https://doi.org/10.1177/135910530404536>
- Pargament, Kenneth I. *The Psychology of Religion and Coping*. New York: Guilford Press, 1997.
- Pargament, Kenneth I. - Brant, Curtis R. *Religion and Coping*. In *Handbook of Religion and Mental Health*. ed. H. G. Koenig. San Diego: Academic Press, 1998.
- Pargament, I. Kenneth - Hahn, June. "God and the Just World: Causal and Coping Attributions to God in Health Situations". *Journal for the Scientific Study of Religion* 25/2 (1986) 193-207. <https://doi.org/10.2307/1385476>
- Paragment, Kenneth I. vd. "The Many Methods of Religious Coping: Development and Initial Validation of the RCOPE". *Journal of Clinical Psychology* 56/4 (2000), 519-543. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4679\(200004\)56:4<519::AID-JCLP6>3.0.CO;2-1](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4679(200004)56:4<519::AID-JCLP6>3.0.CO;2-1)
- Pargament, I. Kenneth. "'Tanrım bana yardım et' Din Psikolojisi Açısından Başa Çıkmanın Teorik Çatısına Doğru". çev. Ahmet Albayrak. *Tabula Rasa* 9 (2003), 207-238.
- Pargament, I. Kenneth. "Acı ve Tatlı: Dindarlığın Bedelleri Üzerine Bir Değerlendirme". çev. Ali Ulvi Mehmedoğlu. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (2005), 279-313.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınevi, 1994.
- Lazarus, Richard S. "Cognition and Motivation in Emotion", *American Psychologist* 46 (1991), 352-367. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.46.4.352>
- Sarıçam, Hakan - Güven, Metin. "Özgüven ve Dinî Tutum". *The Journal of Academic Social Science Studies* 5/7 (2012), 573-586. https://doi.org/10.9761/jasss_244
- Tosun, Muhammed. *Din Görevlilerinde Olumsuz Değerlendirilme Korkusu, Özgüven İlişkisi - Afyon Karahisar Örneği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Topuz, İlhan. *Dinî Gelişim Seviyeleri ile Dinî Başa Çıkma Tutumları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003.
- Üstün, Emre. "Müzik Eğitimi Alan Üniversite Öğrencilerinin Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeyleri, Genel Öz Yeterlik ve Stres Kontrolü Becerileri Üzerine Bir Durum Çalışması". *Journal of Human Science* 13/2 (2016), 3529-3541.
- Yarar, Feride v. "Üniversite Öğrencilerinde Fiziksel Aktivite Düzeyinin Akademik Öz-Yeterlik, Anksiyete ve Stres Üzerine Etkisinin İncelenmesi". *Pamukkale Medical Journal* 14/3(2021), 548-554. <https://doi.org/10.31362/patd.792747>
- Yavuzer, Haluk. *Ana Baba ve Çocuk*. İstanbul: Evrim Matbaa, 1988.
- Zahra, Syeda - Rosheen, Sumbal. "Perceived Stress and Self Esteem: Mediating Role of Self Efficacy Among IELTS Test Takers Abstract". *FWU Journal of Social Science*, 16/1 (2022), 122-134. <https://doi.org/10.51709/19951272/spring2022/8>